

RINGERIKE.

R.V.E.

Tilhører
Ringerikes Museum

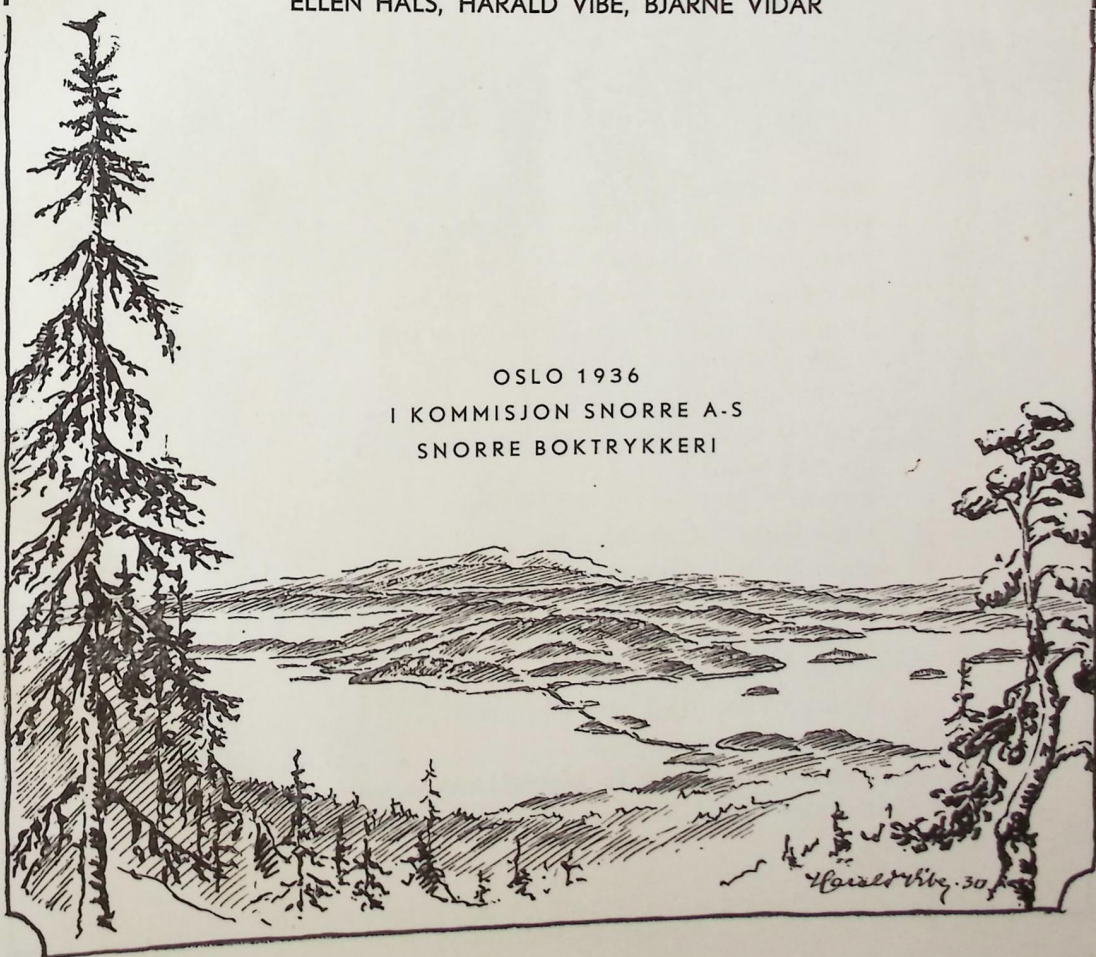
RINGERIKE

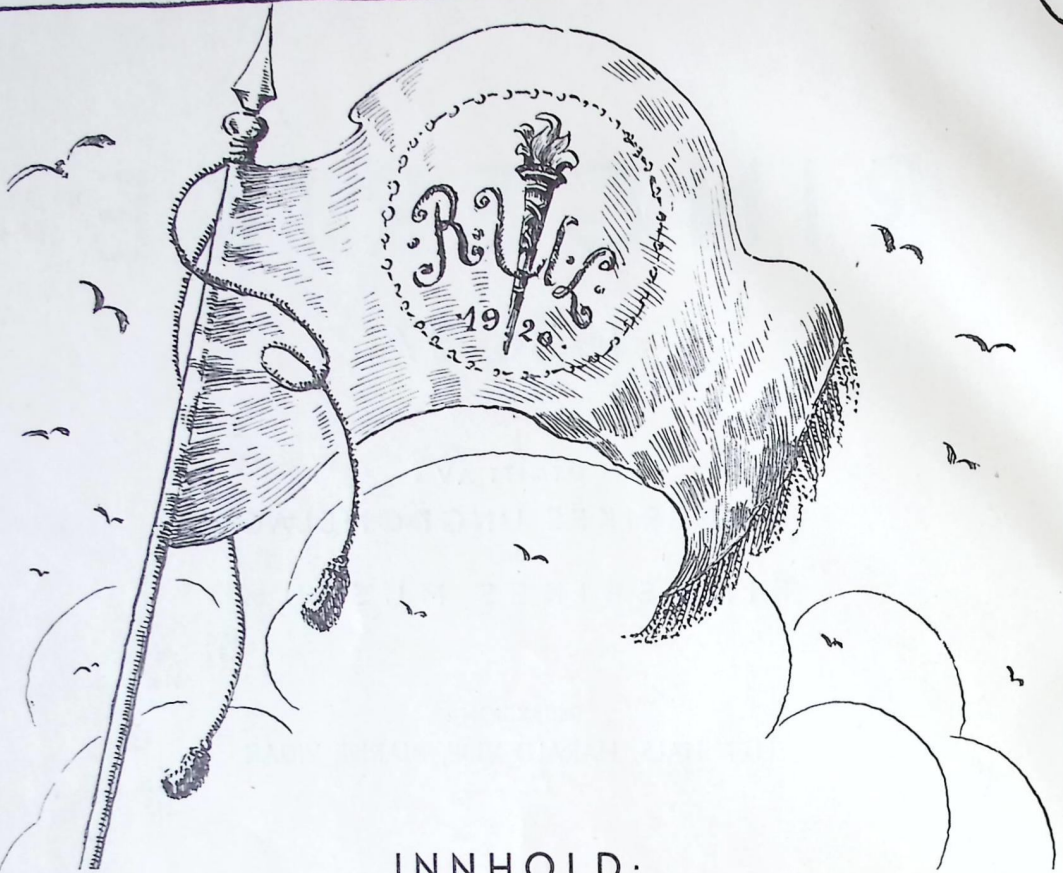
1936-37

UTGITT AV
RINGERIKES UNGDOMSLAG
OG
RINGERIKES MUSEUM

REDAKSJON :
ELLEN HALS, HARALD VIBE, BJARNE VIDAR

OSLO 1936
I KOMMISSJON SNORRE A-S
SNORRE BOKTRYKKERI

INNHOOLD:

Omslag, Heieren gård, Tyrstrand efter maleri av HARALD VIBE	
THORVALD E. SOLBERG: Halvdanshaugen	Side 3
VARG VILLVOLL: Gamle Sundvollen	,, 4
EWALD SUNDBERG: Seteren	,, 6
ANDERS VILJUGREIN: Sorenskriver Christian Pallu- dans innberetning til Kanceliet i 1739	,, 7
EWALD SUNDBERG: BYRMOEN	,, 8
OLAF HANSSEN: Soga og tradisjon um merkelege tre på Ringerike	,, 9
ELLING M. SOLHEIM: Ei høstnatt åleine —	,, 12
HANS HEGNA: Gammelt skriv i stein	,, 13
HANS HEGNA: Flaskerudiana	,, 14
EWALD SUNDBERG: Broen	,, 15
EINAR HEIMÅS-DOKKEN: Litt om seterdriften på Ringerike i gammel tid	,, 16
HARALD VIBE: Haga gård, Norderhov	,, 19
NILS NESMOEN: Fra Ådal	,, 20
ANDERS VILJUGREIN: En gammel klokkemaker fra Ringerike	,, 21

HALVDANSHAUGEN

Gamle, mosgrodde Halvdanshaug
 hvad gemmer ditt fang?
 Et hærskip kanskje, sverd og brynje
 Halvdans hodeskalle, kongsviljens sete?
 Vi stod der undrende mang en gang
 vi barn.
 Vi satt i haugen i torsdagsnetter
 vi våket ved høstjevndøgnstider
 når Lauristerstormen og Hellemesflommen
 rusket i lau-fanget over ditt hode — konge!

Ingen har løftet seklernes gudvevs-dekke
 Du steg ikke op fra din mulgrav
 og synte dig ikke, brynjelagte skjoldbærer.
 Men for vårt syn steg du fram.
 Haugen revnet — hvad møtte vårt stirrende blikk?

Ditt herre konge!
 Hjelmen er gullagt, du er høi som Oden
 og blikket er stålsatt og blått
 Du har godt følge. Av kjemper er du kringsatt.
 Et hærskip er din fotskammel.
 Hill dig Halvdan Svarte!

De sagn som gror av sagajord er nordmenns dyreste
 eie.
 Den jord som gemmer våre forntids-minner er hel-
 lig jord.
 Det folk som svikter sine fedres lov og lære
 er ættløst folk.

Over Ringerikes sletter går et sus av fordums storhet.
 Og det synger mot oss fra en gylden åker
 og fra fjordens blåner under Gyrihaugen.

Thorvald E. Solberg.

Gamle Sundvolden.

Hendelser og tall fra et minnerikt sted.

Av Varg Villvoll.

Sundvoldstunet var gjennom lange tider gildevangen for Ringerikes festklædde ungdom! Hit til det gamle gjestgiveri kom også byfolk som var på landtur og ikke å glemme de lange «reip» med karjolkjørende engelskmenn. Så tidlig som i 1648 finnes stedet nevnt i annalerne som gjestgiverhus.

Hver vår var gamle Sundvolden like ung og ny! Heggen pyntet sig til brud, fjorden trykket sig lenger op mot de blomstrende bredder og oppe på Kubergget satt gauken og ropte sitt ko-ko! Da var det atter vår i li og livberging for stort og smått fe på Retthella, Steinlausa, Nordsætra og alle de andre glenner i den mørke Krokskog. Bønder fra Røyse fór ditop med sin buskap og var de på Kleiva, så pustet de lettere og takket i sitt stille sinn fordi det atter var grønn bakke. Helgedags-eftar drog unggutter på tråsykler til Sundvolden. De hadde gjerne litt bjørkelauv på styret og nådde de henne igjen så fikk hun sitte på stanga over bruene.

På mosegrodde stener underan Kleiva kan en finne navnetrekk som er risset en lys sommernatt av et ungdomspar og på stenbordene i Sundvoldhagen er det mange slike evighetsbokstaver, gjerne med et årstall og et symbol attåt. De høireiste lønnetrær i haven stod og står der som pikante sjalu-sier for all sommer og ungdoms erotikk.

En pinsedags efta var det stim på tunet! Folk av alle slag og alle aldre var dratt derhen for å nyte livet. Noen kom kjørende, andre pr. båt, mange gikk og de fra skauen hók vel nesten nerover de bratte kleiver. For å ordne stimet var gjerne gamle-lensmannen gjest hos Johan Blyberg den dagen, men i lengste laget holdt både verten og lensmannen sig i bakgrunnen og brydde sig lite eller intet om at en unggutt tedde sig slik som hane-kyllinger pleier når det røner i kammen på dem. Engang måtte dog lensmannen ex officio ta sig av Gleden! Kjente De Gleden? Nå ikke det, så må jeg fortelle at han var en av Ringerikes mest fest-

lige typer og var i manntall og bøteprotokaller anført med navnet Jørgen Henriksen Seete og var skomaker av profesjon. Han hadde de vakreste øier en kunne se og var fredelig og vennsel som få. Hans eneste feil var at han av og til drakk en tår formeget og i sine små eller store rus var han så ordhittig og snøggtenkt at han kunde få den argeste grinebiter til å smile. Han hadde en talefeil og stammet adskillig. Vår venn Jørgen hadde som sagt drukket og drukket sig nesten full da gamle lensmannen tok ham med det gode og fikk ham låst inne i en skjuku ned mot baksiden i den store låven. En stund efter var noen hver bakom låven i sitt erend og så satte de sine lommelerker bort til sprekken hvorigjennem Jørgens halmpipe fant vei til flaskehalsen. Så meget godt drikke hadde Jørgen sjelden fått! Ja, du Jørgen, du Jørgen, sa gamle-lensmannen og de smilte både han og Blyberg.

En av de fineste dager i sommer satt jeg i en skyggefull krok i Sundvoldhagen og gjorde mine små iakttagelser over livet og trafikken nu. Store hus ruller inn på tunet, akkurat slike som Jules Verne fantaserte om i sine gamle romaner. Det er rutebilene. Andre biler kommer og går. Folk jager avsted og jeg gadd vite om de egentlig har så mange inntrykk å gjemme på nu da alt er så hesblesende. Her var andre optog i gamle dager! Soldater og bønder på tur innover! Fogder og gullgalonerte skrivere til hest! Fanter med sine fenter! Alle skulde raste her på det gamle gjest-giversted og Blyberg behandlet dem alle på riktig måte; ti ved øvelse blir man mester og her fikk den vordende vert helt fra barnsben lære sig op til å bli Blyberg i Sundvolden — mann efter mann i tre generasjoner. Konger, grever og baroner skulde de ta imot og det turde være av interesse å se på et kongeinntog i Sundvolden i gamle dager.

År 1832 den 18. august reiste Norges og Sveriges konge, fyrsten av Ponte-Corvo Carl XIV Johan med sitt følge over Kroksgogen. Blandt kavalerene var statsminister Løvenskjold, statsråd Collett, den franske gesant, marquis de H. Simon og flere svenske herrer. Det gamle dokument som inneholder beretningen om denne reise nevner intet om hvorvidt dronningen, Eugenie Desirée var med, men siden de kongeliges bryllupsdag var en dag i forveien så var hun iallfall med til Oslo. Carl Johan var nemlig formelet 16/8 1798 med den dengang 17 årige datter av kjøpmann Clary i Marseille. —

Hin augustdag for 104 år siden var amtmannen i Buskerud i spissen for sine underordnede embeds-

menn tidlig om morgenen dratt innover for ved Midtskogen å møte H. M. Klokken 2 kom kongen med følge til Krokleiva og her var opført løvsaler og plantet alleer og overalt hvor H. M. viste sig strøddes blomster av egnens bondepiker. Fra «Dronningens utsikt» tok kongen hint med rette berømte prospekt i øiesyn og betraktet med beundring og dyp bevegelse dette til sjel og øie talende store naturmaleri. Og derpå gikk det ad Sundvolden til. Her var en uhyre menneskemasse samlet. En deputasjon fra Ringerikes og Hallingdals almue blev mottatt i audiens og i den store forsamling fikk kongen øie på en gammel hallingdøl, som kongen ropte til sig. Det var den 88 år gamle Christen Grimsgård som hadde reist den lange vei for å se sin konge. Kongen omfavnet ham og sa på fransk: «Hvis kong Ring i dette øieblikk kunde skue ned på Ringerike, vilde han gledes ved å se en av sine efterfølgere omarme en gammel ærlig hallingdøl.» Da disse skjønne ord var omsatt til norsk blev Grimsgård meget rørt og kongen lot skjenke en stor pokal til ham og gav ham en medalje med høistsammes brystbillede og med valgspråket under: Folkets kjærlighet — min belønning.

Den utallige menneskemengde uttrykte på den mest levende måte sin opriktige glede over å se sin landsfar i deres dal og skjød og egnens unge piker strødde atter blomster på hans vei.

Ved taflet i Sundvolden var så mange som kunde få plass tilstede.

Så gikk turen tilbake — eskorten bestod av bygdens bønder — og ved Bærums verk blev det holdt rast. Akkurat da ved 9-tiden om kvelden var det utslag i en masovn og man støpte til minne om dagen og Carl Johan en jernplate med hans navnetrekk og krone over.

Verten på Sundvolden og eier av Sundvolden gård var dengang Ole Blyberg f. 1780 † 1853, og i forbindelse med hans navn kunde vi snakke noe om familien Blyberg i Sundvolden, der som allerede nevnt i 3 generasjoner gjennom et tidsrum av mere enn 100 år eiet dette landskjente sted.

Familien Blybergs slekttavle finnes inntatt i cand. Lagesens verk «Ringeriske slekter» og her finner en de pålidelige data. Lagesen spør selv om hvorfra slekten Blyberg stammer. Norsk er den neppe, man gjetter på at den blåoiede germaner med dette navn først så dagens lys i Bayern. Den første Blyberg man vet av på Ringerike var Michael Blyberg, klokker i Norderhov i tiden 1781—1802. Han kom fra Asker hvor han hadde hatt lignende

stilling. Den nestyngste av Blybergs sønner var Henrik f. 1774 † 1850. Denne Henrik Blyberg blev i begynnelsen av forrige århundre ansatt som klokker i Lunder i Ådalen. Av efterladte brever med hans hånd faller det i øienene at han skrev en pen og flytende håndskrift, som forteller at han var en godt skolert mann.

Norderhov-klokkerens yngste sønn var den alt nevnte eier av Sundvolden, Ole Blyberg f. 1780 † 1853. Fra ham nedstammer den gren av slekten, som på Ringerike teller de fleste og best kjente medlemmer.

Ole Blyberg var gift med Anne Dorthea Lagesen f. 1793 † 1859 datter av landhandler og gårdbruker på Hønen Ole Lagesen. Disse hadde 8 barn, hvorav yngste sønn Johan Blyberg f. 1830 overtok Sundvolden og drev den til sin død i 1909. Han var gift med Olava Madsdatter Bye og hadde 6 barn hvorav den eldste sønn Ole Blyberg f. 1874 igjen blev eier. Han var to ganger gift — første gang med Maren Karine Gudsgård og annen gang med Lusy Nøsterud. Ole Blyberg solgte eiendommen før sin død i 1930, dog har hans sønn skjøte på endel jord og tomter av den gamle fedrengård, men det gamle gjestgiveri gikk med Ole Blyberg ut av familien.

Fra gammelt av sa folk på Røyse når snakket var om grenda underan Kleiva — Sundvoldkroken, og derborte var gården og hotellet det centrale sted. Rundt omkring var plasser og smådeler, hvor folkene så op til Blyberg og frue som far og mor. Gamle Daniel på Mølleberget — en plass under gården var den som kunde ha mest å fortelle; men

han har i de senere år vært så tunghørt og derfor vanskelig å snakke med. Foruten å passe sin dont i møllen måtte Daniel ofte eskortere engelskmenn op til Utsikten og mangen fornøielig episode inntraff på disse turer. Spesielt minnes jeg å ha hørt en om Daniel og en engelskmann da de fór på en stutting nerover Kleiva — og så fort gikk det, at hin albions sønn trodde turen var hans siste.

De gamle viste også meget å fortelle om en mann ved navn Jens Helgesen i Sundvoldkroken, og hadde han levet i våre dager vilde han uten tvil vært verdensberømt for sin fenomenale kunst på skøiter. Lå isen blank og fin var Helgesen alltid ute og øvet. Kom der så et rei med hallinger tok han tilsprang og hoppet over en av hestene. Og røysere som kjørte høllass over isen så ham stadig hoppe over lassa!

På min vandring og vei her på Ringerike i 25 år falt det sig meget ofte — kanskje for ofte — at jeg stakk innom Sundvolden og nød en dolce far niente enten under et stort tre i haven eller bak en gren ved bekken. Du verden så mye rart og interessant jeg hørte på disse turer! Især var det moro å høre skaubøringene fortelle sine saga om finner og folk som kunde «gjøre åt» for både det og det. Om Anne på Sundøya som hjalp fogden med å finne tyver og Lesbet på Flagsætra som var virkelig hedning og trallet det gamle Kalavala!!

Sundvolden er porten til det eventyrrike som heter Krokskogen og hvor mange er det ikke som stunder sig dit når en er ør av byens larm eller oppgitt av døgnets gjenvordigheter.

Varg Villvoll.

Seteren.

Det står høie trær ved setervollens fot,
det står skog omkring,
og fra setren ser du skog på hver en kant
og et glimt av sjø hist i det fjerne.
Der er sollys blekt på setrens voll,
mellom trærne gløder dagens stjerne.

Røken stiger stilt fra seterhusets tak
i den stille luft.
Klar er dagen. Dog en skygge hviler over alt
som på glemte tiders malerier.
Huldren lever i den døkke skog, —
verden svinner som en drøm — og tier.

Her fikk eventyr og sagnet kjød og blod.
Her er gjenlyd enn
av studentens skritt på skogens gjemte sti,
der han gikk sit folk å få i tale.
På en sten som den ved setrens dør
taus han satt mens mørket steg av dale.

Ja, jeg ser ham i den klare, stille dag,
her hvor tid sov inn.
Det er mig som skogen har sig lukket vårt
om det gamle, glemte minne,
og som nyss den ledte mine trin
frem tid dagen den har gjemt herinne.

Ewald Sundberg.

Sorenskriver Christian Palludans innberetning til Kanceliet i 1739.

Like til 1826 hadde Ringerike sorenskrivere sammen med Hallingdal. Disse embedsmenn hadde bopel på Ringerike og da mest i Norderhov. Embedsreisene til Hallingdal var både lange og besværlige.

Christian Palludan var sorenskriver her i 1728 og bodde på Hverven, som han bygslet i 1730. Han bodde også en tid på Bjerke efter foged Lars Mikkelsen, og holdt tingmøter og skifter der.

Han har efterlatt sig et merkelig minne i det maleri som han skjenket Norderhov kirke i 1735. Det forestiller «Ändens utgydelse», og er overmåte naivt i opfatningen. Det bærer følgende innskrift: «Denne Tavle er Givet af Sorenskriveren Christian Palludan og Hans Kieriste Anne Magdalene Ramm. Til Dette Huuses Prydelse, Anno 1735.» Man tar vel neppe feil når man formoder at sorenskriveren her har latt kunstneren forevige sig og sin kjæreste som Johannes og Jesus mor midt i disippelflokken.

Sorenskriver Palludan har skrevet innberetninger til Kanceliet i 1743 og i 1739. Disse beretninger finnes opbevart og beror i arkivet til professor Kolsrud. De er enda ikke trykt.

I 1739 innberetter han blandt annet ganske morsomt:

«I det Herrens Aar fortalte flere Bønder i Aal at de ved selvsyn hadde seet i et overhændigt Værligt en ustyrtelig mængde Læmen regnet ned fra Himmelen. Det er ret nogen artige Dyr. Jeg tog selv med 12 Stykker, men de kivedes slig på Veien, at da jeg kom til Hverven Gaard, var ikkuns 2 tilbage i live.» Han beholdt dem til våren da de begge døde. At den tids bønder i Ål trodde på dette naturstridige fenomen, lar sig nok høre, men at kongens embedsmann på Ringerike var så naiv at han fant sig beføiet til å innberette dette til Kanceliet, det lyder dog utrolig.

Anders Viljugrein.

Denne Tavle er Givet af Soren Skriveren Christian Palludan og Hans Kieriste Anne Magdalene Ramm
Til Dette Guds Huuses Prydelse Anno 1735

Byrmo-granen.

Det står i Røyse på Ringerike
en gran som har sekler sett.
Nu er den dog vissen. — Treet òg
til slutt blir av dager mett.
Men vidt har den skuet i svunne år,
og mangt vel lagt merke til.
Kan hende den ennu om det bær bud
for noen som lytte vil.

Jeg satt der under dens grenenett
med rygg imot stammen bred,
og det var en skumrende sommerkveld
da sol gikk i vester ned.
De siste stråler gyllet dens gren,
og skjén i mitt undrende blikk;
den vokste så sært i den stille stund —
en mektig storhet den fikk.

Da mælte den litt om tider som svant,
om slekter som kom og fôr;
den talte om undertrykkelsens år,
om år da vår nød var stor.
Men og om festlige tog den kvad,
og om stevnemøter ved kveld
da ømt fra dens sterke grener steg
en bønn for de unges hell.

Da kom et svermende par forbi, —
ei, der jeg satt, de mig så;
og piken sa: — Under granen der
en gave vi kaste må.
Han lo litt muntert: — For overtro!
— Ei overtro, sa hun tyst.
Vi minnes én som den fryd ei fant
som jubler nu i vårt bryst.

Og så, i den skumrende sommerkveld,
hun sagnet fortalte derom:
— For hundreår siden, en vinternatt,
til Røyse to betlere kom:
to unge gutter, av sulten pint —
som ei visste vei og råd.
Det var i så harde nødens år
da barkebrød mange åt.

Den ene taler: — jeg går til Berg, —
mor Berg, hun er god og grei.
Den andre hev sig i snøen ned:
— På hjelp tror ei lenger jeg.
Og jeg er trett av den tunge ferd,
og trenger å hvile nu.
Kan hende sover jeg dødens søvn
før hit er tilbake du.

De skiltes derborte ved bakkens topp,
den ene mot Berg gikk fram.
Men nettop her, under granen, du,
kom vargene efter ham.
Med skremmende hyl de ringet ham inn,
de dampende gap han så, —
da søkte i granen han ly i sin nød,
så høit som han kunde nå.

Snart satt han vel på den høie gren,
men fienden nedenfor *blev*;
de raste omkring, de stod på to,
og hissig i barken rev.
Men bitter var kulden hin vinternatt,
den lammet hans arm til slutt,
og ned til den ville skare gled
omsider den stakkars gutt.

Ti kaster vi gaver ved granens fot:
en blomst, en kvist av et tre.
Da tenker vi på det unge liv
som her smakte dødens ve.
.. Skal *vi* da ei følge den gamle skikk?
— Det vil vi, han stille sa,
og da de sin gave hadde budt,
sin kjærest' et kyss han ga.

.. Forleden gikk jeg igjen forbi
det mektige visne tre.
Da så jeg kvister ved foten lagt,
og mektig så grep mig *det*.
— Den trofasthet mot et minne, — må
den varsle vårt Norge ett:
at tro vi verner hver stor-idé
vi arvet om sant og rett!

Ewald Sundberg.

Soga og tradisjon um merkelege tre på Ringerike.

For «Ringerike» av Olaf Hanssen.

«Galgefura» I, Tandbergmoen, Norderhov. Høgd til «galgegreini» frå mark 3.10 m. Treet 2.44 m. i rundemål. 12 m. hog. Krunevidde 16 m.

Skriftstyraren hev bede meg skriva litt um merkelege tre på Ringerike og den tradisjon som knyter seg til desse. Det er meg ei gleda å kunna stetta denne bøni, endå um at tilfanget er lite. Lesarane er kanskje heller inkje so glad i den målbunad eg nyttar; men det får stå sin prøve.

I sumar (1936) fekk eg høve saman med meieristyrar K. Døssland, Hønefoss og lærar Bjarne Vidar, Ask, å fara litt umkring på Ringeriksbygden. Det eg fann av tradisjon um sjeldsynte tre, skal eg freista gjeva greida fyre. Eit par lokalavisartiklar av J. Guldal, Hole, hev og vore til god nytte.

Me bed lesaren fyrst fylgja med til Tannbergmoen på Norderhov. Tannbergmoen var i eldre tid tingstaden for Ringerike. I bygdeboki: Norderhov (1914) les me s. 607. «Tingstedet var ved siden av kirken og kirkebakken brændpunktet for de mere offentlige interesser. Norderhovs tingsted var for et par aar siden Tandberg — — (og s. 608).

Foged Wiel nævner i 1743 «Tandbergmoen hvor nu retterstedet er», og her var det et godt stykke ind i det 19 aarhundrede. Ikke saa faa har der med livet maattet bøte for sine missgjerninger». Og i bygdeboki um Hole er ogsa Tannbergmoen nemnd som rettarstad (s. 376). Her er ogsa fortalt um den siste avretting, som gjekk fyre sig i 1805.

Tradisjonen fortel, at sume av brotsmennene fall for øksi til rettarmannen, andre vart hengde og folk peika endå ut dei tri på Tannbergmoen, som hev vore nytta som galgetre og desse trei «galgefurone» stend der den dag i dag. Bil. 1 syner treet som stend lengst vest på moen og ganske tett ved farvegen. Den gamle furua er ganske sikkert nokre hundrad år. Rundmålet nede er 2,44 m. Krune-tremål 16 m. Høgd 12 m. Høgdi frå marki til «galgegreini» 3,10 m. 4,5 m. uppe deler treet seg

«Galgefura» II, Tandbergmoen, Norderhov. Rundmål 2.51 m. Til galgegreini 5 m. Greier seg i mange fyregreiner. 6.5 m. høgd er toppen bøygdt ut i ret vinkel ved ljonneslag. Starereir i hol etter hakkespetten. 1 m. høg flogrogn i furua.

Morsom samanvaksing av furu Tandbergmoen. Rundemål ved a 1.58 m., ved b 1.26 m., ved c 0.50 m. og d 1.66 m. Stammehøgde ved a 0.66 m. Ovalen 30 × 60 cm. Høgde på treet 5 m.

i to, og sidan etterkvart i større og mindre greiner. Kruna er i toppen noko flat og for eit par sneis år sidan stelte eigaren til eit «lysthus» uppe i treet og heldt smålag der. (Det er herifrå vent utsyn yver Norderhov og Hole). Frå marki til gallegreini var bygd ei tropp og ellest stigane lenger upp gjennom trekruna. Restar av stigane heng endå i treet.

Lenger aust på moen stend ei onnor gamall fura og tradisjonen som «galgefura» er også sterkast knytt til denne. (Bil. 2). Og det er rimelegt. For eit par hundrad år sidan stod treet heilt fritt på moen. Uthuset og gjerdet som kjem fram på bilete er byggt i seinaste tider og i gallegreini (ved X) er endå ein jarnklave som er inngrodd i greini og kann gjeva grunn til å tru, at ymse taljgreidor hev vore fest til treet. Høgdi frå mark til gallegreini er 5 m. Rundmålet av treet er 2,51 m. Krunetremål 12 m. Ljonelden hev truleg i gamal tid slege ned i treet, for 6,5 m. frå marki er toppen bøygdt ut og uppatt i rett vinkel og toppen hev greina seg ut i 7 større og mindre greiner. Uppe i greinkran-

sen 7 m. yver marki gror ein flogrogn. Nede på stommen hev hakkespetta laga dør til bustad, men no er det bustad til staren som er årvist gjest og kjem med vårbod til husfolket like ved. Um me ser burt ifrå tradisjonen um «galgen» er det all grunn til å tru, at det er nær treet rettarstaden var. Her var fritt utsyn yver heile moen, slik at folk både lenger burte eller tett ved kunde njota synet av det fælslege skodespelet, som her av og til vart rulla upp. Då der var ekserplass på Tannbergmoen vart soldatarane straffa for disiplinære brotsverk ved å «stå straff» under galgetreet i visse timar. Ein av mine kjeldor fortalde soleis, at for 70 år sidan stod ein soldat, Abraham Kverndalen, straff under galgetreet for eit slikt brot. Desse tvo furone er, sovidt eg veit; dei einaste tre me hev med tradisjon um som galgetre og livande minne frå ei tid då bøddel og rettarstad høyrde med i vår offentlege straffekultur.

Storgarden Tannbergmoen høyrde til den kjende Færden-ætti i si tid. Kom seinare til major Hvosleffs ætt.

Bil. 3 syner ei rar samanvaksi fura og grein frå Tannbergmoen.

«Kastgrana» ved vegen yver Byermoen, Hole, Ringerike. 5/10 36. Rundemål 1.63 m. Høgde 12 m.

«Ingebjørgs eik» ved Kong Rings ridebane (skeidarvolum). Helland ved Helgelandsmoen, Hole, Ringerike.
«Eiki» er ei utgamal lind.

«Heilage tre», som folk inkje torde hogga eller røra, hev og funnest på Ringerike. Nedskreven er tradisjon um Veien-fura som fall yverende for eit halvt hundrad år sidan. Men her finns heilage tre og tradisjon den dag idag på Ringerike. Me flytter berre til Hole herad. Her stend eit gamalt tre attmed vegen yver Byermoen, som folket kaller for «Kast-fura» eller «Kast-treet». Det er inkje fura mein ein utgamal gran. Den står like ved vegkanten. Staden heiter Kastbakken.

Treet er morke og borkelaust og vil snart falla yverende. Det hev vore utan liv i mange år no. Spetta hev hakka hol i hol uppetter stommen. Skjegg-lavet heng i store dottar. 12 m. uppe på leggen hev vore eit stort spette-hol og der er treet brotna av. I rundemål nede mæler det 1.63 m.

Her stend me i sanning ved eit heilagt tre. Tradisjonen er, som ofte ellest, i ymse versjonar. Her er der to. Me prentar baa, for dei er like vakre.

For umlag 200 år sidan var her mykje ulv (varg, skrub) i grendene, som gjorde mykje ugagn og var til bygdeplaga. Dei dökke granmoane gav livd og her kunde skadedyri løyna seg. Det var jolefta og

fram til garden Borgen stræva seg tvo fatig-gutar. Dei skulde til Røyse. Husfolket bad dei stogga her, sidan det var heilag-efta. Den eine let seg telja yver, men den andre hadde slik hug å nå fram til Røyse og la iverg yver Byermoen. I skogen råka han ein ulveflokk. I redsla sprang guten mot treet og freista kliva upp. Eit stykke uppe brotna ei grein. Han datt ned og ulvane kasta seg yver honom. Kyrkjefolket fann joledagsmorgonen fot og hand av eit menneske. Dei skyna kva som hadde hendt og braut granbar for å skyla leivdene. Sidan den dagen kastar alltid folk som gjeng forbi, og veit um dette, ei grøn grein burt til foten av treet. Smed Rytterager, Hønefoss, fortalde etter ei gamall kona, som hadde fortalt ein liknande versjon, men inkje tidfest det til joli, kunde det vera burt imot 200 år sidan. Dette stydjar ogso med umsyn til tidi den andre versjonen: Det var ein haust — sundag. Tvo konfirmantar tok gongevegen heim gjennom Byermoen og møtte ulvane. Dei sprang mot treet. Ein kom seg upp i treet og vart berga av folk. Men kameraten miste livet. Konfirmasjon

Dossland (vinstre) og Bjarne Vidar ved Kast-Dungen (Kast-grana) Byermo, Hole, g.nr. 26, b.nr. 1. Dungen 1.80 × 1.80 m. Fråstand frå vegen 2.2 m. Kring dungen, brenneste, vill rips og bringebær. I treet 6—8 holor etter hakespetten.

vart, som me veit, påbode for heile landet 1736. (Biskop Hersleb i Akershus stift sette påbod for sitt stift alt i 1733).

Tradisjonen i båe høve samsvarar soleis med um-syn tidi.

Etter dette var skrive hev eg fåt endå ein tradisjon frå Hole: «Guten som freista berga livet sitt frå ulvane var frå ein plass som heitte Pallerud. Mor hans heitte Aase. Guten var eit erend i Kyrkjebygd i og vart påteken av 3 ulvar. Det var for umlag 150 år sidan. Når dei kastar grøne kvistar er det for at det skal bringa lukka. Difor måtte *alle* som gjekk forbi gjera det, og kyar gong dei gjekk framum.»

Det var konfirmasjons-sundag ved Hole kyrkja den dagen me kom forbi Kast-grana. I den store dungen (1.8 × 1.8 m.) ved treet låg ferskt granbar. Medan eg og kameratane stod der kom ein flokk unge folk forbi. Manfolki braut kvar si grangrein og kasta burtpå bardungen. Eg spurde kvifor dei gjorde dette: «Ja, vi er vant å gjørra det slik!» Eg er viss um at kameratane mine heller inkje gløymer so lett den vesle stundi. I sanning stod me ved eit heilagt tre og var vitne til, at tradisjonen: heidring og signing yver avlidne sitt minne, er livslivande den dag i dag i samhøve med ei

200 år gamall hending. Ein slik inngrodd kjensle-tradisjon, som her synte seg endå å bløma, folnar heller inkje den fyrste ættarleden — etter oss. Var det nokre ord av bispen frå Ringerike, Jørgen Moe, som anda til oss millom granane på Byermoen: «Å krone og ophøie, det bliver da Herrens sak.»?

*

Tradisjonen um dronning Ingeborgseikene på «Kong Rings ridebane» ved Helgelandsmoen er av langt mindre verd. I Hole bygdebok (s. 210) skal Helland eller Helgeland etter den dikta Fridtjofs saga vore kongsgarden hans kong Ring. Men «Kong Rings ridebane» høyrest inkje mykje norrøn ut. Den vakre, breide vollen, som dei nyttar dette namnet på no, kann nok sakte i historisk tid vore ein verkeleg Skeidarvollum. Men at dei tre trei, som stend der som dronning Ingebjørg hadde teke med seg som eiketre frå Syrstrand i Sogn og planta dei som små runnar er inkje av mykje verd. For det er inkje eik men tre store *lindetre*. Ei sak for seg er det, at lindane er av dei største og vakraste i sitt slag (serlig den i midten) og nokre hundrad år hev nok runne ut i tidarahavet sidan dei slog ut sine små, greiner i Ringerikes grovarme mold.

Olaf Hanssen.

Ei høstnatt åleine —.

Høstnatta svær over skogen.
Stjernestimen tett langs ås og skar.
Vinden roer sig imot natta,
ysjer så smått i svarte topper,
pusler i lau og bar.
Karlsvogna ruller blank over Seteråsen,
gnistrer med sine blåe stjernejul.
Vintergata henger åsimellem
lovår oss snø til jul.

Høgåsen svart mot himlen.
Seterbekken trøtt og toenskjør.
Bjørka lyser igjennom mørket
og opi bratte åsen, åleine,
står det en rogn og blør.
Nattsola hvisler kald over Høgåseggen,
gufser at hvite vidder langt tilfjells.
Det er best å stenge seterdøra,
stelle sig mat til kvelds.

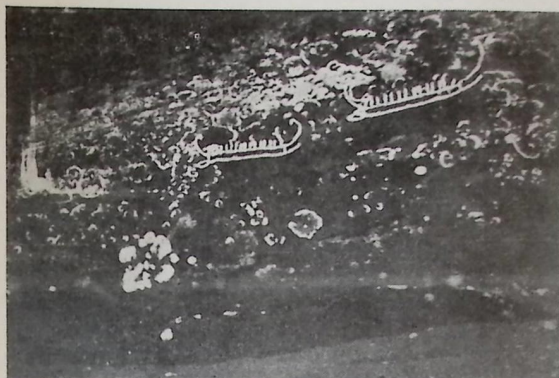
Nattstilla rår inni bua,
tyrikubben glør og gloser godt.
Ingen å prate med — je er åleine,
— dormer litt av, mens tyrivarmen
murrer so lognt og smått:
«Hugsamme venner fant du der du vanka
— skuffa av venners vennskap bort du för.
Her er trygt — i logne seterbua
heles ditt sinn og gror.»

Skogfreden juft i sinnet,
— bygdeståket, larm og uro glømt.
Natta lyer — je er åleine,
toner vakner — bak hverdagsorda
har je ei vise gjømt.
Skogshytta ynker sig sårt i nattekjøla,
eldskjæret flakker skremt i gustne glør.
Visa blir til: — Ute i stjernefyket
står det en rogn og blør.

Elling M. Solheim.

Gammelt skriv i stein.

Av Hans Hegna.

I. Helleristing ved Tyrifjordens øststrand.

De ristinger i fjell som her er gjengitt, hadde jeg høve til å se isommer. Figurene som må være hugget inn — enten med hardstein eller stål, ser ekte ut. Er det så at de har alderen, opstår det spørsmål om sjøgående kampsnekker blev ført over land mellom Tyri- og Drammensfjorden høst og vår. Det er mangt som tyder på en slik flytning mellom hav og et annet vann, Nordsjø i Telemark. Sikkert er det at fedrene våre hadde nådd frem til en teknisk metode som satte dem istand til å føre den tids skipstyper over lengere landstrekninger enn dem det her er tale om. Fordelen for en sjøkonge ved å få sitt kostbare vikingskip opplagt for vinteren i en innsjø ligger klart i dagen.

II. «Kjemperinger».

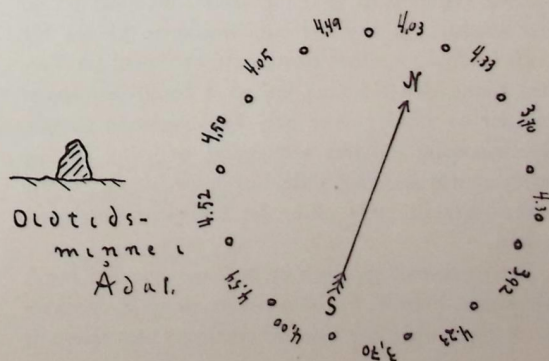
På de brede bygder og ved havstranda — der fedrene våre først slog sig ned — har de efterlatt sig flere spor, som lange tiders vær og vind ikke har orket å utslette. Ute ved havet er det store steinrøiser hvor høvdinger blev gravlagt. Tildels er graven en jordhaug med utstyr for evighetens store seilas i form av et skip. På en rekke steder, men som regel forholdsvis nær kysten, er det på fjell-koller satt op mur. Disse bygdeborgene er visstnok svært gamle. Før i historisk tid, da krigen blev ført med organiserte hærstyrker, kunde de vanskelig utholde en beleiring. Vi hører da heller ikke no om det. Men før samfundsbygningen fikk noen større styrke, — i røvertoktenes tid med strandhugg og mindre feider — kunde de tjene som nokså sikre tilfluktssteder med småstein som det viktigste forsvarsvåben. Et storm-åtak var

omtrent håpløst, og en lengere beleiring var mest farlig for røverflokkene selv. De kunde bli tatt i ryggen. — Flere steder omkring i landet har fedrene våre satt op bautaer. De tier stille som andre minner, men mange er på en måte talende ved sine innhugne runer. Andre steder støter vi på steinsettinger omkring en mindre plass. Formen vitner om et eller annet alvorlig stevne — av rettslig eller religiøs art — knyttet til slektens samfundsbyggende strev. Men no nøiere om hvad det kan være, og no sikkert om alderen vet vi ikke. Vi kan tenke oss at folk møttes her til mystisk seid — eller kultseremoni. Kanskje de merker stedet for barbariske tiders rettshandlinger. Samfundsopbygging og en primitiv rettsorden fulgte tidlig med det vi kan kalle bondeliv. Vinningen ved et rettssamfund gikk op for de fastboende jordbrukerne før andre.

Det er flere av disse gamle steinsettinger her i landet. Men de finnes gjerne der hvor jorddyrkingen har hatt de beste vilkår og hvor derfor folketallet har vært størst. Av den grunn blev jeg ikke lite overrasket da jeg for noen år tilbake stod overfor en slik steinsetting langt oppe i skogbygden, på Fjøsвикmoen i Ädal. (Se tegningen.) Jeg hadde aldri hørt om den, og den er ikke registrert ved Oldsaksamlingens kontor.

Fjøsвикmoen er et tydelig istidsoplegg. Hvor i sin tid storbreen møtte hav, er grus og sand av havstrøm og bølgeslag jevnet ut til en flate. Slitt morenestein av større omfang finner en gjerne nærmest brekantens plass i det tidsrum dette naturarbeide fant sted. Jorden på slike moer er på grunn av utvaskning gjerne fattig på plantenæring. Så en steinsetting her gir meget å tenke på.

En må gå ut fra at skogdalen omkring Sperillen

og Bægna er ryddet senere enn slettene omkring kultstedet Njardarhov. Men skinnkledde forfedre har nok vært påferde i Ådal allerede i neolitisk tid. Ved gården Hen er funnet en øks av stein med skaftehul (yngre steinalder). Såvidt jeg vet er det ikke funnet steinredskap nordnord for de store myrer og furumoer i ytre Ådal. Men jeger- og fiskerfolk har nok tidlig funnet sig tilrette op-etter en fiskerik elv og med en rikdom av vilt i skogene omkring. Og de fant etterhånden på å svi av skogen, de plantet kålrot, sådde bygg og holdt kuer. Folketallet steg. Det vokste etterhånden til et lite samfund av mennesker under samme levekår. Det blev bruk for orden, avtaler, styre og en stevneplasse. Å ta sig frem gjennom urskogen og over myrene i den brede dalen utover fra Fjøs-vikmoen var ikke liketil, og så valgte dalfolket ovenfor sitt møtested her.

Ja, dette var en tanke. Og for oss som nu har livet og livsansvaret, gir slike gamle minnesteiner meget å tenke på. Folk i vår tid farer fort over

moene i Ådal, men det vilde være godt for samfundskjensla vår at det iblandt blev stanset i nordkanten av Fjøs-vikmoen. Her finnes en steinring noen steg vestenfor storveien. Her kan rettsring noen steg gjaldt liv eller død være avgjort. På denne pllassen mellem svære furukroner kan fakler ha lyst op omkring offerhandlinger, løfter eller seid. Et slikt minne sier adskillig om oss mennesker, og vi har godt av å lære oss selv å kjenne.

Kunde ikke her være en høvelig stevneplasse for dem som har livets bør, livets fest og livets ansvar idag?

E. S. Det har lykket å få spurlag på to kjemperinger til — en på samme moreneflate, og en på andre elvesiden. Jeg har nettop undersøkt begge, og det viste sig at disse to har ferre steiner og mindre tvermål enn den første. Disse funn gjør kjemperingene ennå mere gåtefulle. Var det blitt strid om kult- og tingplasser? Så noen skilte lag og bygde nye? Det vilde være interessant om vår arkeologer kunde gi svar på dette.

Flaskerudiana.

Navnet på den store gården Flaskerud i Ådal henger sammen med det flate terrenget og vilde være riktigere skrevet Flatskerud. Gården har i flere århundrer tilhørt en ætt med mange fremmelige egenskaper. Sagnene om Flaskerud' kjempene holder sig ennå. Det er ikke bare Torkel Bjøre sønnesøn av Torkel Flaskerud, som har et kjent navn. Over i Amerika er det flere.

Den siste eier av gården på uavbrutt mannslinje var Edvard Flaskerud — en røslig kar med et høvdingaktig lag. Hans rettskaffenhet og ordenssans var kjent. Men enda mer hans utpregede sans for humor. Det lever ennå en hel del frasagn om dette, og jeg skal her ta fram noen.

Jeg var i 20 årsalderen dengang jeg traff Flaskerud, og syntes med én gang jeg hadde råkt på en ekte huld. En kveld i jula maskerte vi oss for «å gå julebukk». Som den eneste abonnent på Verdens Gang den tid fant jeg på å feste en mengde forsider av bladet over hele hans mektige gestalt. Han formelig gnistret vittigheter omkring sig, og særlig moret han sig i de hus hvor V. G. voldte mest forargelse. «Ja, så er det å komme i bla'ene», sa han.

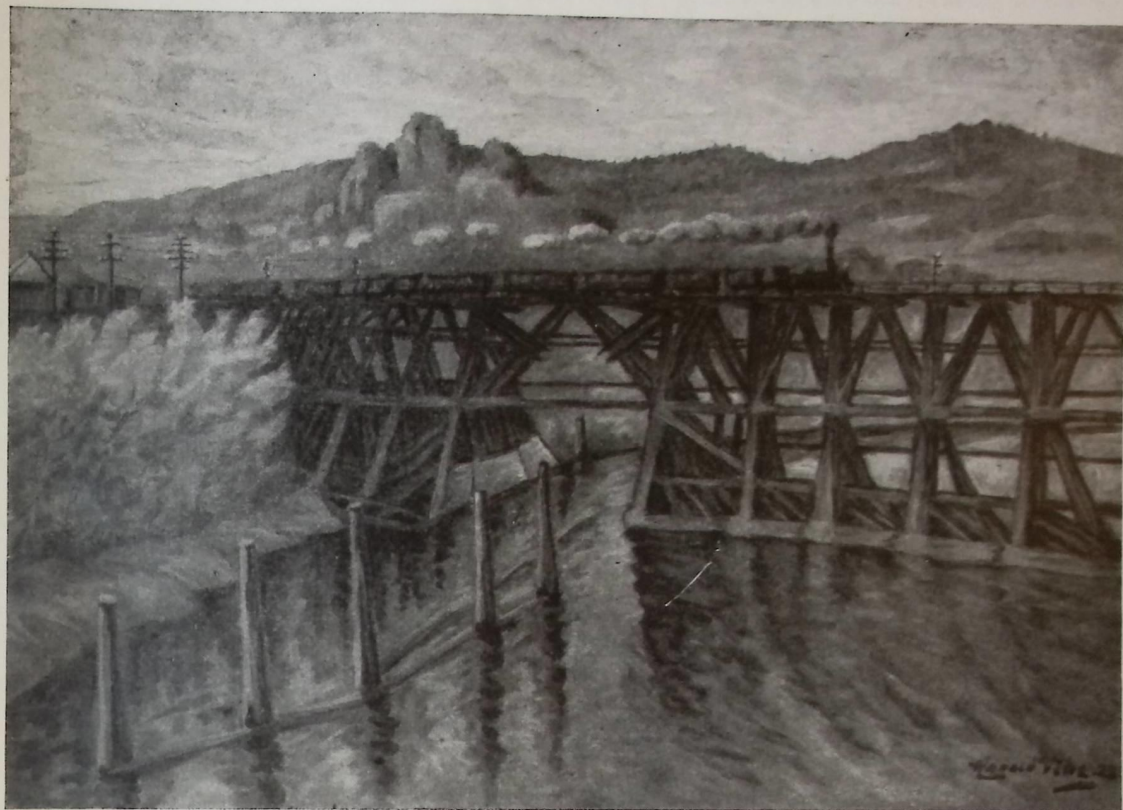
Det er fortalt mig om et optrin med ekte norsk lakonisme, hvor F. var den ene av de to hovedaktører. Begge hadde nok i sin tid rivalisert som friere, og

han som vant, og som vi kan kalle G. hadde noen kenninger hos sig. De satt tilfeldigvis på kjøkkenet da den pelsklædde F. kom inn og drev til sig tidligere rival under øret: «Det var svært så per du helser, au da!» sa G. og klemte til F. så ha sjaka ned på en krakk. De andre ventet på vil slagsmål, men det blev aldeles stilt, og ingen sa no «Nei, nå får dere jamen gå inn i stua og ta dere en toddey», mente G. «Den får vel gå først som er fremmen, da,» sa F. og reiste sig. «Du lyt ved det,» svarte G. Karene laget sig toddey, men de blev ikke stort sagt. De skøieraktige øinene til F. gikk rundt og som i stor undring sa han til G. «Det er svært så du blømmer på den ene sia a nåsån » «Det er varmt måtta,» var svaret. Sidekom praten igang, og alle hygget sig på det beste.

Som ungar var F. visstnok svært uvørren meg sig. En vinter var han markeds gjest både i Oslo Drammen og Kongsberg. Efter denne bedrift skulde han endelig gå tilsengs på almindelig måte, og da sa han meget tilfreds: «Nå skal det jamen bli godt å få a sig på beina.»

Engang kjørte han inn på en banestasjon, rev e grind og blev stanset av stasjonsmesteren, som skrek «Hvor skal du hen som reiser slik da?» «Je, skal ut i verda å søke mig en kone,» svarte F. med uforstyrrelig alvor.

Hans Hegna.

BROEN

Sort imot aftenens røde står den, den gamle bro,
reiser på mørke pillarer i vannet skarpttegnede porte,
mellem dem ser jeg elven, og skimter i hjørnet derborte
skrånende enger og graner som speiles i kveldstille ro.

I vannet ligger dens skygge — dirrende, småbølgebrutt, —
mellem de mørke stokker elven rinner og rinner.
flimrer, bobler og knuses — i nett som bestandig svinner,
nyynnende sine susende toner ved dagens slutt.

Nynnende til den gamle bro sitt „forbi, forbi“ —
snart er dens dager talte, snart for en ny den viker;
snart inn i glemselens tåker selv dens minne siger —
svinner, som ført av floden, — svinner som vi, som vi ..

Ewald Sundberg.

Litt om seterdriften på Ringerike i gammel tid.

Av Einar Heimås-Dokken.

Da griper mig en lengsel til skog og til fjeld, jeg hører atter bjeller og lurlokk ved kveld og sus gjennom skjeggede graner.

Jørgen Moe.

Som i andre bygdelag på Østlandet har Ringerike hatt sitt seterbruk fra lange tider tilbake. Men etter at naturhusholdningene i jordbruket for en mannsalder siden måtte vike for pengehusholdningen, er seterbruket i de fleste Ringeriksbygder helt hørt op. Det var meieriene som gav denne gamle driftsform i jordbruket dødsstøtet.

Lengst har seterbruket holdt sig i Kirkefjerdingen og Vegardsfjerdingen i Norderhov og i Hole. Her drar ofte hele familien til de kjente setrene på Krokskogen som i gamle dager. Her inne er det heller ikke sjelden å råke på budeier eller setekuller som har ligget på setra optil 30—50 år i trekk.

Hvad er så årsaken til at seterbruket har holdt sig, og etter alle solemerker å dømme fremdeles vil leve nettop på slettebygdene? Årsaken er vel mangel på gode heimebeiter. Dessuten blir det billig og god foring for sau og ungfø sommeren igjennem. Og melk blir solgt for god pris til de mange byens folk som drar på fottur i Nordmarka.

Setra blir gjerne leid bort til ei budeie eller et par folk som utenom sine egen buskap tar imot dyr fra andre. Det kan være optil 54 dyr med smått og stort på ei Krokskauset, som t. d. på den kjente Lauvlisetra.

Men i skoggrendene i Ådal og Soknadal er seterbruket så å si helt ophørt. Ja, selv i Vidalen, den eneste typiske fjelldalen på Ringerike med ypperlige beiter, er seterdriften en saga blott. Årsaken her var for en stor del den skaden bjørnen gjorde på buskapen, tildels også overtru. Og en medvirkende årsak var her som andre steder også mangelen på arbeidshjelp.

I de siste årene er det arbeidet for bureising der de gamle setrene oppe i Vidalen lå. Det er vei fram til bygdens som vanter. Men det spørsmålet kan vel bli løst her som i andre fylker. Og når nybrotsmannen flytter inn i de nye grendene, kommer den gamle åkerjorda og de rike fjellbeitene igjen til å fø folk og fe, og Vidalen blir folksom som den var føre Svartedauen, da der møtte 24 ringskodde vidalshester til høgmessen ved Lunder kirke juledagsmorgen.

Tar vi en tur innover skogåsen på Holleia eller opigjennem Ådal og Soknedal, så finner en overalt tufter etter setrer. De forteller om det strevsomme men glade og friske liv som en stor del av bygdefolket førte her inne sommeren lang. Vi kan enda råke på seterbuer som tjener som husvære for skogsfolk. Men som oftest er det bare setervollene og navnene som minner om det som engang var.

Seterbruket er imidlertid et så viktig kapittel av vårt folks liv at det fortjener å bli nevnt når bygdenes historie skal skrives.

I en gransking jeg i de siste år har foretatt for

Instituttet for sammenlignende kulturforskning til et stort verk om gamle seterforhold og seterdrifter, er jeg kommet i forbindelse med mange gamle mennesker, hvis muntlige tradisjon har vært av stor vitenskapelig værd for denne sak. Og jeg skal i kort-het gi et bilde av hvordan seterstellet før artet sig. Det som blir fortalt kan nå henimot 100 år tilbake i tida og mere.

Når en seterplass skulde velges, var det gjerne å finne en pen plass i de beste beistrekninger gården rådde over. Helst på et sted med vann, om ikke tjønn så ved en ølle eller bekk. Avstanden fra gården spilte ikke noen avgjørende rolle. Seterhusene var fjøs og seterstue, løe og småfjøs til sau, griser og annet småfe. Men det mest almindelige var bare fjøs og stue. Stua var to rum, stellerum og melkebu. Seterstuer med 3 rum er også kjent fra gammelt av. Lauvliå har ei seterstue med 4 rum. Setergrender var det flere av, især på Krok-skogen. Og hvor slike var, var det stort liv og rørelse sommeren gjennom.

Før i tida da seterdriften var på sitt høieste, hadde de alltid med alle dyr på gården til setra: kuer, kalver, griser, sau, gjeit, katter, hester o.s.v. De hadde likevel igjen en eller flere kuer på gården som skulde holde dem heime med melk. På setervollen eller i umiddelbar nærhet skulde det stå store lubne granbusker som var skjøttet om fra de var små. De kaltes bugraner og skulde være til å søke under for dyrene ved uvær, til skygge om sommeren o. a. Setervollen var gjerne inngjerdet, men trøa som var utenfor seter døra stod åpen mot skogen. Her ute låg salthella, hvor dyrene kom for å få salt. Saltet kunne også seterbudeia eller gjeterguttene («gjeslejløingen») ha med ut i skogen. Budeia bar da saltet i en lømme (pose) utenpå staken, den kaltes også for saltfikke.

Kokingen av melken til de forskjellige oster foregikk som regel ute på eisa, det var gjerne under et tak.

Ved ysting av søt melk måtte de bruke løpe for å få melken til å løpe sammen. Til løpe brukte de kalvemage, det vil si, de tok magen av en 14 dagers gammel kalv, hengte den til tork, fylte den med brisk og salt og forskjellig. Når den skulde brukes, tok de den og la den i vann, og det vannet blev helt op i melken som skulde ystes. Dette var det mest almindelige. Denne kalvemage kaltes: vassle, vassler.

De laget hvitost, brunost, surost, prim, pultost (knaost), ja enkelte laget også nøkkelost. Men gammelost er svært lite kjent over Ringerike.

Det var almindelig å dra til seters ved Sankt-Hans tider og ligge der til sist i september, men dette varierte endel i de forskjellige distrikter.

Alle kjørald var frå gammelt av av tre. Granved og or var best, for dette satte ingen smak i melken. Blikkbøtter blev tatt i bruk for ca. 50 års iden. Separatoren for ca. 25 år siden.

Til sil (sellar) brukte de gjerne en trekopp med hull i bunnen hvor det var satt et trekors. Herover la de så en silklut. Det var en klut bundet av kutagel eller hestetagel.

Til ysting og forøvrigt alt stell på setra knyttet sig mest alltid visse skikker ellert truer. Det var overtru som stod i samband med underjordiske, religiøs tru, e. l. Det var noe som hadde gått igjen i hundre år kanskje. Til kinning f. eks. var det almindelig kjent at hvis det var vrangt å få rømmen til smør, tok de en sølvskilling og slepte i kinna. Det skulde være et ufeilbarlig middel, mente folk. Men budeia på Viksetra, fru Bråteløkka, trudde ikke på slikt. Da jeg spurte henne om hun hadde brukt det, så svarte hun: «Var det vondt å få smør, da kom det av at melka var trå det.»

Somme hadde det med å gjemme den første melka de bar inn om sommeren. De holdt da gjerne forklædet eller anna over kølla. Sola skulde heller ikke skinne på den. Hadde ei ku kalvet, var det almindelig å gjøre et tjærekross over den, likeså å gi den aske i vann. Det var for å verne mot trollskaap og kaltes: «Svekk».

Å si i: «Jesu navn,» når de satte sig for å melke, var også almindelig.

Mot krøtter som var leie til å legge sig borte om natta, hadde de også råd. Det het således: Mot tråheimatt: 3 nevar jord tatt under dørstokk

Karen Larsen. 75 år. Buskerud Landbrukskasselskaps diplom som seterbudeie på Krok-skogen.

er dørhelle, strøes under eller bak den kua som vilde ligge borte. Den kom da tilbake i rett tid. De hadde også det merket at den kua som stante på vollen og røtte innover åsen, den skulde ikke komme tilbake mer. Andre mente at når bjellena stante og røtte mot et sted inne i skogen, da var det godt beite igjen derinne.

De hadde også et ord om bjellkua: «Når kua har fått bjelle, så glømmer'a at'a har vøri kalv.» For kua vil jo gjerne bli viktig når en henger på bjelle.

I gamle dager mente de også at enkelte budeier hadde «Trollkatten». En kvinne som hadde den hadde gjøre mye fortredd. Den kunde settes på et tømmer og suge melken ut, og den kunde gjøre melketrå, sette skabb på ku og andre dyr. Oppe i Sperillen budde ei kone som hadde trollkatten. Aud Dalen hadde engang sett den: «Den såg jeg om en grå grepavått.» Det var nok mange i bygda som var utsatt for den.

Efter kveldstid måtte det være stilt på setra og ikke å uroa dei underjordiske som budde i setra, og som fløtte inn når setertida var slutt etter buferdsdagen, sa de gamle.

Maren Bjørnstad hørte således engang hun blev sendt for lenge på setra, at de underjordiske hadde komme inn i nabosetra. «Det var leven og skarmling bytter og kjøralder, raut av kuer og anna.»

Til seterlivet hørte og lurlet og lokk. Luren er kjent helt til den siste tid. Det var gjetergutene som lærte sig å blåse på den når han fulgte kua på beite.

Men det vakreste ved seterlivet er kanskje sangen, kulokken, seterlivets poesi. Vi har alle hørt eller annen kulokk frå Valdres eller Hallingmen Karen Larsen fra Hole lærte mig en ekte eriksseterlokke: Om denne lokken heter det at den var huldra som kom tilskogs med buskapen om morgenen og såg budeia på nabosetra som hadde forsovet sig. Hu begynte da å synge til Ulerlokken:

Op, op, Anne,
gjør op under panne!
Kvitagnkøln din har børi nå.
Oppe soli su,

stell di ku
sola står i Silingssskare

og enda sover du!
Anne sover du?

Kom Sinde, kom Rinde
kom Donke, kom Dale!
Etter kommer Rødekøln,
Røde Bondarali.
Kom flat i nakken!
Kavringsskatten!
Kom Ringer i øra
på Kilestuten min!
Strandrøia og Rykerøi,
Mellembloster og Nybøren!
Fagersi, Kinnros og Ryrfager,
Melkeringa, Gullsnora,
Kastpåkei og Løva.
Danmark, Norska
Brilla, Klikkaros!

En interessant, men på samme tid tragisk episode i seterlivets historie skal jeg tilslutt nevne. Det var for et par mannsaldrer siden dette hendte. Veien gård hadde ingen seter og fikk av Lønsgarden i Lunder lov til å anlegge seter ved Ulevassfjellet innenfor Strømsotsbygda, mot grensen til Ådal. Ja, setra blev satt op og drevet om sommeren. Lendet her var ikke bare vakkert mellom fjell og tjønn, men det var også framifrå beite.

Men at det var kommet seter her like i grensen til Ådal, og innpå seterbeitene til ådølingene, blev eieren av Tossevika en torn i øiet. Han svor i all stillhet på at dette skulde det bli slutt med.

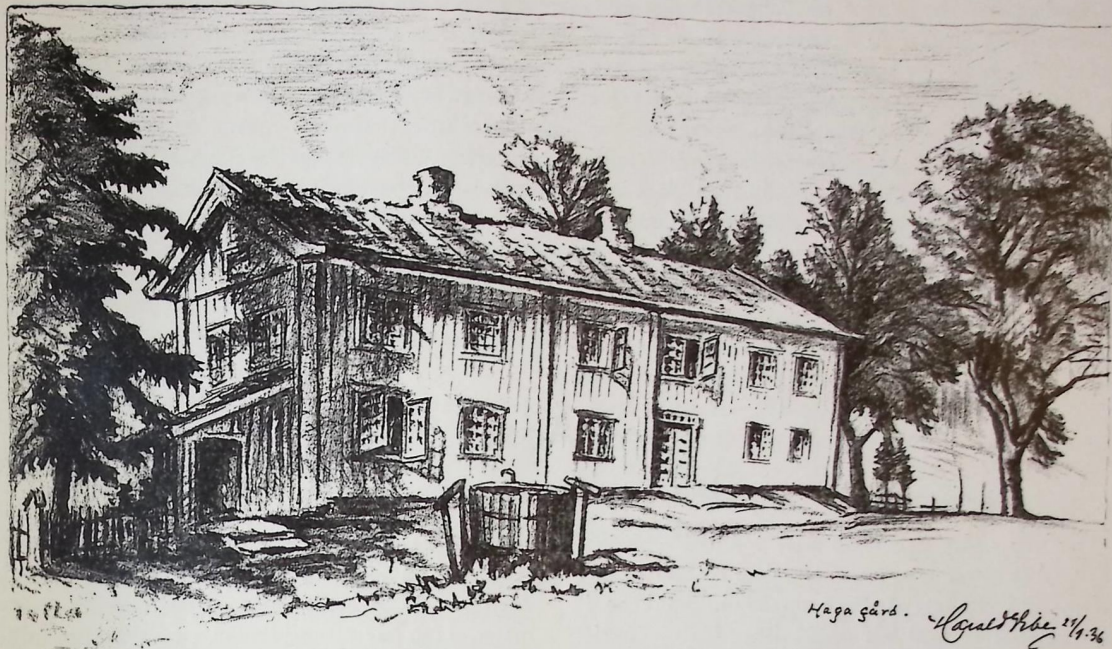
Da folkene på Veiensetra var reist om høsten, gikk Tossevikmannen op, bar all husbunad ut på bakken og satte så fyr på setra, som brant ned.

Men Veienbonden gav sig ikke med det. Sommeren efter stod ei ny seter ferdig til bruk. Men Tossevikmannen var nok ikke blitt bliere stemt nå, — for da høsten kom, kom han igjen og satte varme på, men denne gangen bar han ikke innboet ut. Veienbonden syntes det fikk være nok nå, for setra blev ihvertfall ikke bygd op igjen. Slik sier historien.

Senere har en jakthytte stått på dette sted og har gitt ly for mangen vandrer. Men stedet har siden fått bære Veiengårdens navn: Veienkollen kalles den.

Haga gård, Norderhov.

Av Harald Vibe.

Strandens sydligste gård er den vakkert beliggende gamle *Haga gård* — nær Tyristrand herred.

At det her har vært folk for lange tider tilbake vitner en tinghaug om — hvor der i en ring ligger 16 digre steiner med en diameter på 15—16 meter.

For noen år siden blev der av vitenskapsfolk gravet her. Man fant rester av brendte bein stammende fra mennesker. *Ringerikes urtidsfolk* — alderen ansloges til 4—5000 år tilbake — der beivnes som brandgrav.

Det fortelles enn videre at der på gården «skal finnes en gravhaug», hvor er ikke lykkes å få vite.

Gårdens historie går ifølge diplomerne tilbake til omkring 1600. I 1723 sees gården å tilhøre *Lars Stranger* — den store handelsfamilien på *Branes*. En gren av denne *Stranger*familien er boende i Oslo.

Kjøpmann Hansen, som i sin tid drev en større manufakturforretning ved *Jernbanetorvet* i Oslo var gift med en *Stranger*. Deres barn kaller sig nu *Stranger* — og den fra alle varemesser som formann kjente *disponent, cand. jur. Stranger* — er et av hans barn.

*Stranger*familien bortbygset gården og den siste leilending var visstnok *Torbjørn Amundsen Haga* omkring 1750. Den siste eier som hadde navnet

Haga — var *Ole Peter Haga*. Han var ungar og døde 1900.

Efter ham var der av slekten ingen til å overta gården — hvorfor den blev solgt til *Gunnar E. Heieren* — oprinnelig *Krylling*. Han var også ungar — eide og drev gården i ca. 25 år, idet han døde 1926.

Gunnar var en omgjengelig og stillferdig mann — der ved sin død efterlot sig en betydelig formue — som i det vesentlige ved forsiktighet og sitt ytterst nøisomme liv var spart sammen «daler lagt til daler».

Da han ikke selv hadde direkte arvinger — blev det mange som kom til å nyte godt av hans formue — og i dyp hengivenhet og med rette priser hans minne.

Dødsboet solgte gården til brødrene *Alf* og *Reidar Berggård* fra *Tyristrand* — disse driver gården nu i fellesskap.

Bygningene på gården ligger skjønt til, med vidt utsyn over *Tyri fjorden*, *Holelandet* og *Frognøia* m. v.

Omkring et firkantet tun — hvor dog tuntreet mangler — ligger bygningene. Våningen, det enkle og trauste langaktige huset — med bygdepreg fra

gammel god tid — stråler av hjemlig preg og innendørs lunhet — og har i mange år undgått verandabygg og forskjønnelse av enhver art, således at bygningen danner en herlig undtagelse fra de moderniserte bygninger på Ringerike.

Selve huset anslåes til å være 200 år — dog er den nordligste del av bygningen noe yngre, ca. 150 år, idet bygningen skjønnsomt blev påskjøttet for å skaffe mer rom. Et rom i den eldste del har golvplanker som er 10 tommer brede og festningen er trenagler. Et gammelt vindu med glass innfattet i bly — som nu er på museum — stod på

gården i et av de mindre hus — nå revet.

Når en betrakter denne bygning — som i sitt ytre har et malerisk landsens preg — innrammet av skjønne gamle trer — ask og kastanje — og som i sin enkelthet og fordringsløshet — gir et velgjørende rolig arkitektonisk billede — er det meget vanskelig å forstå all den restaurering som i så mange år — også her på Ringerike — har foregått på gårdene utover bygdene og ødelagt og tildels helt utvisket mange bygninger med gammelt høit kultivert og karakteristisk preg.

Harald Vibe.

Fra Ådal.

Nils Nesmoen forteller.

Det var smått stell med veier i Aadal omkring 1850. Alle varer fra «Branes» måtte fraktes vannveien. Fra Branese på vogn op Paradisbakkene i Lier og derifra med båt op Holsfjorden og Tyrifjorden og videre op Storelva til Eikli eller Røsholmen. Varer til Hønefoss og deromkring blev landsatt ved Eikli, mens varer f. eks. til Aadal roddes til Røsholmen. Herifra kjørtes de til Støa, hvor de igjen blev omlastet i båt — føringsbåter — som blev rodd opover elva. Men fra Kongsstrømmen og helt ned til Hval er Aadselva full av strie stryk — «strømna» som dette stykke kalles — og her kunde de ikke få rodd de tungtlastede føringsbåter op, de måtte dra båten. Det gikk for sig slik: 3 mann drog foran i et langt taug — én fulgte båten ved forenden og holdt den ut-

ifra landet, og én gikk etter og skauv — i en stang gjort fast i båtens bakstevn.

Men om «Høla-Knut» hette det at han drog for 3 mann. Han bar ofte sildetønner og slikt for folk fra Nes og op i Hedalen — da tok han sildetønna i bakmeis på ryggen og hadde en dyktig mjølpose foran som ballast. Han hadde tre faste hvilesteder på de 2 milene.

Nils Nesmoen hadde hørt at Høla-Knut skulde være så urimelig sterk — han hadde lyst til å prøve ham, og passet på så han fikk leid ham til å dra føringsbåt. Oppe i Kongsstrømmen der det var aller striest, gikk Høla-Knut føre og drog — alene — tenestegutten gikk og holdt båten utpå, og han Nils sjøl gikk etter og skauv. De nærmet sig det aller strieste stykke. Knut gikk som vanlig, og båten gikk upåklagelig. Da begynte han Nils sjøl å gi sig — litt efter litt — han skauv ingenting — og så begynte han å holde igjen — mer og mer — alt han orket — la sig tilslutt bakover, tok spenntak og hok så stein spruta! Han Høla-Knut syntes han hørte det skura i stein baki der — han vrei litt på hue og ropte bakover: «Du får skuve på Nils — det går visst nedpå!»

Fortalt ved Johan Skøien.

En gammel klokkemaker fra Ringerike.

Syver Andersen Hurum.

Av Anders Viljugrein.

«Klokken slår, tiden går
Døden og dommen forestår.»

Ennu står de gamle stueklokkene i så mangt et hjem på Ringerike og måler tidens kostbare timer og minutter av for slektene. Tikk-takk, tikk-takk. . . Som så mange andre bygder i vårt land, hadde også Ringerike sine klokkemakere — evnerike bondegutter — bygdekunstnere. Det var ikke meget å slå inn på for begavede naturer, men for enkelte blev det klokkemakerkunsten.

Biskop Bang som var samler, og meget interessert i gamle klokker, sier i sin fortegnelse over «Ældre Norske Urmagere» at «teknisk begavede Bønder uden nogen som helst Uddannelse begyndte at udøve Kunsten paa den Maade at de eftergjorde engelske Ure i alle Enkeltheder baade hvad Indretning og Udstyr angaar, saa deres Arbeider præsenterer sig som ligefremme Kopier av sine engelske Forbilleder.» Men individuelt lå forskjellen i den tekniske utførelse, og især var det visstnok meget vanskelig å herde riktig metallet.

Efter hvert som den engelske urmakerindustri utviklet sig, blev det innført en betydelig mengde engelske klokker. Disse stod høi i ry, og det er ganske betegnende at Anders Veisten i Norderhov, som gjorde klokker med trehjul, brukte signaturen *London* for å lette omsetningen. Han fikk derfor også klengenavnet *Anders London*.

Beretningen om våre klokkemakere vilde bli et meget interessant kapittel i Ringerikes kulturhistorie.

I begynnelsen av det 18. (århundre) fremstod det mange klokkemakere på Ringerike. Jeg nevner i fleng: Ole Larsen Frohaug, Erik Jonsen Kihle, Niels Olsen Hønnefossen, Ole Andersen Presterud, Amund Gundhus, Anders Veisten, Kristen Danielsen Fjeld, Hans Olsen Tandberg, Erik Johnsen Halsteenrud og Syver Andersen Hurum.

Det vilde føre for vidt her å omtale alle disse klokkemakere og deres kunst. Men da Ringerikes Museum i år har forsøkt å reise en av dem et minne, i sine samlinger, skal jeg prøve å tegne en liten enkel skisse av denne bygdekunstner.

Syver Andersen Hurum er født på gården Hurum i Hole i 1801 og døde der som gårdbruker og urmaker i 1871. Han blev utdannet som sersjant og

tjenestgjorde i sin tid på Tandbergmoen. Da han lå inne i Kristiania i garnison, kom han på det at han vilde lære urmakeri hos urmaker Lund der. Dette blev imidlertid meget kortvarig. Han omtales som «en urolig mand med godt hoved og en stor Tusindkunstner». Som sådan tjenestgjorde han på «Kong Ring» — den første dampbåt på Tyri-fjorden, og den første dampbåt hvis skrog er bygget i Norge. Den blev pussig nok bygget i Hønnefoss. Det var hjulbåt, og når det var noget om å gjøre med maskinen, blev tusenkunstneren Hurum hentet for Grev Wedels regning.

Syver Hurum gjorde flere store stueklokker og tamba lommeur.

Hans sønnesønn av samme navn på Sætrang i Haug skjenket museet et slikt ur. På dette har

eren satt sitt navn i nydelig gravering. er fotografert og gjengitt i Norges Uhrunds tidsskrift.

Hurum var ualmindelig småpussig og dyktig å fortelle jakt historier, og især da om sine med flintelåsbørsa. Oppe i Hurumåsen en hytte, og der bodde Stor-Marie. Hun var redaktør av den faste Nyhets- og Avertissementsblad. Han alvor laget han utrolige historier om å gjedde i Tyrifjorden med videre, og publiserte disse på gårdene i grannene. Han tok enkelte drog hennes beretninger i tvil, og sa: «Han Syver Hurum har sagt det, og da sant.» Han efterlot sig blandt annet en klokke som viste at han hadde hatt klokkefeil rasjon fra mange bygder — helt fra Hallingdal. En Valdersonde kom til Hurum med en tambak som ikke vilde gå. Han fikk feilen — en grålus hadde satt sig i tambaken. Hurum fikk en daler, tambaken tikket og han var sjele glad.

Den gamle Bibelkrok bodde også i Hurumåsen.

Han var noe av en vrangsekk, og kom til Hurum en dag og vilde kjøpe brilleglass. Men ingen passet. Hurum blev tilsist ergerlig og satte på ham bare stengene foruten glass.

«De ser jeg godt med, pakk dem inn,» sa Kresteren.

En stueklokke på Ringerike har fått følgende gravering: Reparert og pudset af Syver Hurum i 1861 for Ole Vager.

Hurum blev gift med Agnette Lohre, datteren på nabogården. Med henne fikk han en halvpart i Hønen i Norderhov. De flyttet dit, men da gården blev tatt igjen på odel, kjøpte han Hurum tilbake av sin bror Per Andersen. Gården Hurum har vært i slektens eie siden 1774 — i 5 generasjoner.

Klokkemaker Hurums urmakerverksted med hans stueklokke, tambakur, maskiner og redskaper er opstillet i Ringerikes Museum. Og efterslekten vil bevare minnet om en trofast håndverker med arbeids glede — en merkelig mann som tørstet efter å utvikle sine rike evner.

Anders Viljugrein.

Hønefoss Sparebank

Mottar innskudd og utfører almindelige
bankforretninger

H. H E N S C H I E N

CENTRALBORD 491

*Alt i musikk, foto og rammer. Fremkalling, kopiering, innramning
av bilder. Reparasjonsverksted for musikkinstrumenter.*

CAFE CIRO

*Byens mest besøkte spisested.
God mat til rimelige priser.*

ØL-RETT

Inneh. H. HENSCHIEN

A P O T E K E T " B I E N "

STORGATEN 7
H Ø N E F O S S

HØNEFOSSRUTENE

Hønefoss — Sundvolden — Sollihøgda — Oslo

Alle opplysninger ved henvendelse:

OSLO:

SCHØYENS BILCENTRALER, TLF. 15900

HØNEFOSS:

RUTEBILKONTORET, TLF. 547

RINGERIKES SPAREBANK

HØNEFOSS

Mottar innskudd og utfører alle alm.
bankforretninger. Checks utstedes på
inn- og utland. Sikkerhetshvelv.

Bli kunde hos Qvist!

.....

ARNE QVIST

BOK- OG PAPIRHANDEL

Hønefoss

Telefon 605

**Bøker, papir,
trykksaker**
av enhver art

Bygdefolk, se innom!

Kjem du til Hønefoss

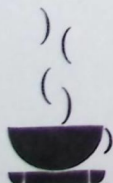
MARTHA NÆSSET

Telefon 226

Gå innom

Hønefoss Kaffistova

der du fær GOD og BILLIG mat

HØNEFOSS OG OPLANDS KREDITTBANK A-S

OPRETTET 1933

Aktiekapital kr. 830.000.00, fullt innbetalt

Forvaltningskapital, kr. 5.500.000.00

Innskudd mottas til høieste rente

Lån bevilges mot betryggende sikkerhet

Forøvrig utføres alle slags bankforretninger

Ringerikes Blad

Grunnlagt 1845

er bladet for Dem!

Alt som hender i
distriktet finder
De først hos oss!

Eneste lokalavis på Ringerike!

Til **Jul** skal de fleste ha noget nytt!

Vi tillater oss å anbefale vår forretning som et fordelaktig innkjøpssted for følgende varer:

Golfjakker, damejumps,
pikejumps, gensere og
pulovers, for voksne og barn

KJOLESTOFFER for voksne og barn. KJOLER og KÅPER for voksne. UNDERTØI i ull og bomull for damer, herrer og barn. STRØMPER i et enestående utvalg for voksne og barn.

KOM OG SE!

Lakenstaut, bolster, teppetrekk, duntepper, vatt-tepper, ulltepper til meget rimelige priser.

HØNEFOSS
TELEFON 100

OLE KAARSTAD & CO.

STORGATEN
TELEFON 100

HOLE SPAREBANK

OPRETTET 1861
H Ø N E F O S S

Innskudd mottas til høieste rente
Forøvrig utføres alle almindelige bankforretninger

JOH. E. BYE

BOKHANDEL - PAPIRHANDEL

Hønefoss

årets nye bøker og julebefter

i godt utvalg!

Årlig melkemengde:

6 MILLIONER KILOGRAM

Produksjon av smør, goudaost, edamerost,
nøkkelost, pultost, fløteost, mysost, prim.

Kulturmilk og iskrem.

Gullmedalje for
goudaost 1929

På landsutstillingen i
Bergen 1933 opnådde
meieriet høieste ut-
merkelse for smør og
ost. Beste utstillings-
resultat 6 sølvmedaljer

Hønefoss Mineralvannfabrik

Telefon 70

H. P. FALLEBØE

Opr. 1894

Anbefaler:

Bruslimonader, Selters, Pomis, Schous
Bryggeris anerkjente Vørterøl og
Landsøl has stadig på lager.

PETTER BENTZEN
SYKKEL OG SPORTSFORRETNING
MEKANISK VERKSTED

p b h

HØNEFOSS

TELEFON 262

Høstens
NYHETER

i dresser, frakker, hatter, luer, skjorter,
slips, ankommet i største utvalg.

Avlegg et besøk og de vil
finne at prisene er lavest hos

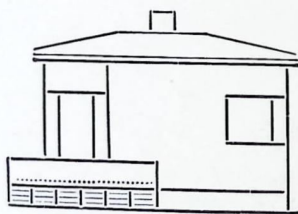
S. A. ELVSVEEN
ST. OLAVSGT. 1 HØNEFOSS

Gjør Deres innkjøp i
Ringerike Husflidssalg

Håndlagede vakre ting
passende til julegaver.

Stoff til
Ringeriksdrakten

RINGERIKINGER!

SKAL DE BYGGE?

Vi har utvalget i byggeartikler.

Forhøi Dem hos oss.

Lave priser.

Thoresen & Berg

- Hønefoss -

Varer bringes.

Telefon 545.

Telefon 616.

Snorre A/S, Oslo.